

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه تاریخ

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته تاریخ ایران اسلامی

عنوان

نقش ابریشم در تجارت خارجی ایران در دوره صفویه

استاد راهنما

دکتر پروین اوحدی

استاد مشاور

دکتر محمد حسن رازنهان

تنظیم

حامد باقرزاده ساری

مهرماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

همه کسانی که لحظه ای بعد انسانی و وجدانی خود را فراموش نمی کنند و بر آستان گران سنگ انسانیت سر فرود می آورند و انسان را با همه تفاوت هایش ارج می نهند. و تقدیم به روح پاک پدرم به او که نمی دانم از بزرگی اش بگویم یا مردانگی، سخاوت، سکوت، مهربانی و

پدرم راه تمام زندگی بود

پدرم دلخوشی همیشگی بود.

و به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر .

تقدیر و تشکر

شکر شایان، نثار ایزد منان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم. از استاد فاضل سرکار خانم پروین اوحدی به عنوان استاد راهنما، و آقای دکتر محمدحسن رازنهان به عنوان استاد مشاور، که همواره نگارنده را مورد لطف و محبت خود قرار داده اند، کمال تشکر را دارم.

چکیده:

نقش تجارت ابریشم خام در دوره صفویه بسیار مهم بود، ایفای این نقش می‌توانست مثبت و یا منفی باشد، ابریشم خام از یک طرف با توجه به افزایش نقدینگی برای ایران و از طرف دیگر با جلوگیری از خروج مسکوکات از طریق مبادله با کالاهای دیگر مانند ادویه باعث افزایش ثروت ملی می‌شد. همچنین با وارد کردن تورم از مرزهای عثمانی به داخل کشور تأثیر منفی بر اقتصاد کشور داشت. حکومت، ارامنه و کمپانی‌ها و کشورهای اروپایی در تجارت ابریشم خام نقشی بسزا ایفا نمودند، که در این تحقیق به طور مجزا به آن پرداخته شده است. با توجه به اینکه تجارت ابریشم خام در دوره متقدم به علت ناامنی و جنگ آسیب جدی دیده بود، رونق چندانی نداشته است، در دوره شاه عباس اول تدابیر و سیاست‌های وی باعث رونق تجارت ابریشم شده بود و تا اوایل دوره متأخر این روند ادامه یافت ولی با عدم تدبیر شاهان این دوره رو به زوال رفت.

کلید واژه‌ها: صفویه، ابریشم خام، ارامنه، کمپانی‌های اروپایی

- فصل اول..... ۱
- ۱- کلیات..... ۲
- ۱-۱- مقدمه:..... ۲
- ۲-۱- بیان مسئله:..... ۴
- ۳-۱- سؤالات تحقیق..... ۵
- ۱-۳-۱- سوال اصلی.....
- ۲-۳-۱- سؤالات فرعی.....
- ۴-۱- فرضیات تحقیق..... ۶
- ۱-۴-۱- فرضیه اصلی.....
- ۲-۴-۱- فرضیه‌های فرعی.....
- ۵-۱- اهداف تحقیق..... ۷
- ۶-۱- بررسی منابع..... ۷
- فصل دوم..... ۹
- ۲- وضعیت تجارت ابریشم در دوره‌ی متقدم..... ۱۰
- ۱-۲- تاریخچه و جغرافیای تولید و تجارت ابریشم در ایران:..... ۱۰
- ۱-۱-۲- تاریخچه‌ی تولید و تجارت ابریشم در ایران.....
- ۲-۱-۲- جغرافیای تولید و صادرات ابریشم:.....
- ۱-۲-۱-۲- جغرافیای تولید ابریشم:..... ۱۴
- ۲-۲-۱-۲- جغرافیای صادرات ابریشم:..... ۱۶

- ۱۶-۱-۳- تجارت ابریشم در دوره نخستین شاهان صفوی (دوره‌ی متقدم) ۱۶
- ۱۷-۱-۳-۱- موانع توسعه‌ی تجارت در این دوره: ۱۷
- ۲۳-۱-۳-۲- سفر جنکینسون به ایران ۲۳
- ۲۴-۱-۳-۳- وضعیت تجارت ابریشم در دوره‌ی شاه اسماعیل دوم و شاه محمد خدابنده .. ۲۴
- ۲۶- فصل سوم ۲۶
- ۳- وضعیت تجارت ابریشم در دوره شاه عباس اول: ۲۷
- ۳-۱- نقش حکومت ۲۷
- ۳-۱-۱- سیاست انحصار ابریشم: ۳-۱-۱
- ۳-۱-۲- سیاست‌های خارجی شاه عباس در زمینه‌ی تجارت ابریشم: ۳-۱-۲
- ۳-۲- نقش آرامنه در تجارت پرسود ابریشم: ۳۶
- ۳-۲-۱- کوچ آرامنه به داخل ایران: ۳-۲-۱
- ۳-۲-۲- وارد کردن آرامنه به تجارت ایران توسط شاه عباس: ۳-۲-۲
- ۳-۲-۳- خدمات متقابل شاه عباس و آرامنه: ۳-۲-۳
- ۳-۲-۴- آرامنه در اروپا: ۳-۲-۴
- ۳-۳- رابطه با اروپاییان: ۴۴
- ۳-۳-۱- کمپانی‌های اروپایی: ۳-۳-۱
- ۳-۳-۲- سفارت سر آنتونی شرلی و حسینعلی بیگ بیات به اروپا: ۳-۳-۲
- ۳-۳-۳- روابط تجاری ایران با انگلستان: ۳-۳-۳
- ۳-۳-۴- روابط تجاری ایران و هلند: ۳-۳-۴
- ۳-۳-۴-۱- سفارت موسی بیگ به هلند: ۳-۳-۴-۱
- ۳-۳-۵- روابط تجاری ایران با اسپانیا و پرتغال: ۳-۳-۵

فصل چهارم	۵۹
۴- وضعیت تجارت ابریشم در دوره متأخر	۶۰
۴-۱- سیاست انحصار ابریشم :	۶۰
۴-۲- نقش ارامنه در تجارت ابریشم خام در دوره‌ی متأخر	۶۳
۴-۳- رقابت و همکاری ارامنه با کمپانی‌های اروپایی	۶۵
۴-۴- رابطه تجاری ایران با کمپانی‌های اروپایی	۷۰
۴-۴-۱- روابط تجاری ایران و انگلستان :	
۴-۴-۲- روابط تجاری با فرانسه :	
۴-۴-۳- هیئت سفارتی دوک هلشتاین :	
۴-۴-۴- روابط تجاری با هلند :	
۴-۴-۵- رابطه تجاری از طریق روسیه:	
نتیجه‌گیری:	۸۵

فصل اول

۱- کلیات

۱-۱- مقدمه:

در دوره‌ی صفویه شاهد رشد چشمگیر در حیطةی تجارت خارجی ایران هستیم، که در این زمینه ابریشم خام مهم‌ترین کالای صادراتی بوده و تأثیر شگرفی در توسعه‌ی تجارت خارجی ایران داشته است. در این تحقیق به بررسی سه دوره‌ی متقدم، دوره‌ی شاه عباس و دوره‌ی متأخر صفوی پرداخته شده است.

در دوره‌ی متقدم صفوی که از آن به نام دوره تشکیل و تثبیت یاد می‌شود، اهداف تجارت خارجی ایران اساساً در سطح منطقه دنبال می‌شد و تنها راه فعال ارتباط با اروپا مسیری بود که از قلمرو عثمانی عبور می‌کرد، به همین دلیل امپراتوری عثمانی به آسانی توانست فشار زیادی را در روابط تجاری ایران با اروپا وارد کند. در پی از بین رفتن امنیت در نتیجه‌ی جنگ با عثمانی و از طرف دیگر فشار عثمانی در این زمینه، شاهد رکود چشمگیر تجارت مخصوصاً در ابتدای این دوره بودیم. اما با این وجود ایران در طولانی مدت به تجارت پررونقی دست یافت. مهم‌ترین علت آن تغییرات عمده در موازنه‌ی تجاری جهان بود. تصرف قسطنطنیه به دست سلطان محمد فاتح در سال ۱۴۵۳م، کشف راه دریایی به سوی جنوب شرق آسیا با دور زدن دماغه‌ی امیدنیک توسط پرتغالیان و ورود آن‌ها به خلیج فارس از مهم‌ترین دلایل تغییر موازنه‌ی تجاری جهان بود. ظهور تحول عظیم در کارخانجات ریسندگی و مخصوصاً ابریشم بافی در اروپا و نیاز مبرم این مراکز به ابریشم خام در سطح نسبتاً وسیع، در برابر کشورهایی که بیشتر مبادله‌کننده‌ی مواد خام و مشخصاً ابریشم بودند، باعث تحولی بزرگ در ناحیه‌ی تولید شد.

در این زمان ایران یکی از مهم‌ترین تولید کنندگان ابریشم خام در جهان بود که می‌توان یکی از دلایل پیشرفت در این زمینه را از ناحیه‌ی تقاضا دانست و مسئله‌ی سوم که تأثیر زیادی در رونق تجارت خارجی ایران در این دوره داشت، تحولات سیاسی و اقتصادی سده‌ی دهم هجری / شانزدهم میلادی بود که مهم‌ترین آن ظهور قدرت عثمانی و در مقابل آن روی کار آمدن دولت شیعه مذهب صفویه در ایران، و از طرف دیگر ظهور قدرت‌های اروپایی بود، این تغییرات در سطح جهانی باعث نزدیکی هر چه بیشتر اروپا و ایران در مقابل عثمانی شد. مجموع این اتفاقات باعث تحرک و رونق زیادی در تجارت خارجی ایران شد.

در دوره شاه عباس اول که از آن به دوران اقتدار و شکوفایی یاد شده است، ایران به طور گزینشی وارد تجارت جهانی شد و اهداف تجاری خود را تا حدود زیادی با محوریت منافع حکومت استبدادی پیگیری نمود. در این دوره به دلیل گشایش راه دریایی جنوب، فعال شدن مسیر تجاری شمال و حضور شرکت‌های هند شرقی، حکومت عثمانی نتوانست به اهداف تجاری خود که حذف منافع تجاری ایران یا کاهش ترانزیت کالا از طریق قلمرو صفویه بود، دست یابد. شاه عباس با اقدامات خود در زمینه‌ی افزایش و ترقی تجارت، ضمن بهبودی تجارت، از یک طرف عایدات دربار شاهی را از راه فروش کالاهای ایران، بخصوص ابریشم افزون‌تر ساخت و از طرف دیگر با افزایش تولید ابریشم در ایران، درآمد و ثروت بازرگانان از راه تجارت ابریشم، و سایر کشاورزان و تولیدکنندگان مناطق ابریشم خیز به واسطه‌ی تولید و فروش آن بالا رفت به گونه‌ای که اولثاریوس می‌نویسد، ابریشم ثروت هنگفتی را برای ایرانیان به ویژه آنان که چندین محوطه برای پرورش کرم ابریشم دارند به ارمغان آورد.

در این زمینه ارامنه که فعالیت تجاری زیادی داشتند به ثروت زیادی دست یافتند با توجه به این شواهد نمی‌توان فعالیت‌های حکومت را کاملاً در راستای منافع حکومت استبدادی قلمداد کرد. همچنین این اقدامات که رشد تولید ابریشم و سایر محصولات و تسهیل امر داد و ستد را به دنبال داشت، موجب روابط هرچه بیشتر ایرانیان با کشورهای اروپایی گردید و رقابت دولت‌ها و کمپانی‌های مختلف را در زمینه‌ی تجارت ابریشم در ایران موجب گشت. و ایران در قرن یازدهم هجری/هفدهم میلادی در تجارت ابریشم به مقام شایانی دست یافت.

در دوره متأخر که از آن با نام دوره‌ی انحطاط یاد شده است، به علت گسترش فعالیت‌های کمپانی‌های تجاری هند شرقی، افزایش فعالیت مسیرهای تجاری جنوب افریقا، عدم نظارت و امنیت در راه‌های تجاری داخلی ایران به ویژه در مبادی ورودی و خروجی کشور، داد و ستد خارجی ایران، به ویژه تجارت ابریشم خام تضعیف شد و ایران نه تنها نتوانست به اهداف تجاری خود دست یابد بلکه موجودیت سیاسی خود را در معرض خطر دید.

۲-۱- بیان مسئله:

تولید ابریشم در ایران سابقه‌ی طولانی دارد و ایرانیان از دیر باز با این کالای ارزشمند آشنا بوده‌اند. ابریشم یکی از محصولات مهم و سودمند، در عصر صفوی به شمار می‌رفت. در سده‌ی هفدهم ابریشم خام کالای کلیدی صادراتی بود و بعد از آن با فاصله‌ی زیادی، سایر کالاها قرار می‌گرفت، اما از دید جهانی ابریشم تنها کالایی بود که با الگوی تجارت بین‌المللی همخوانی داشت. ابریشم محصولی بود که سال‌ها قبل از عصر صفوی در ایران تولید می‌شده و به عنوان یک کالای مهم تجاری مطرح بود، اما هیچ‌گاه به اندازه‌ی عصر صفوی برای ایران اهمیت تجاری

فصل اول: کلیات

و صادراتی نداشته است. گسترش تولید ابریشم در عصر صفوی یکی از عوامل ورود اروپاییان به ایران و رقابت‌های تجاری - سیاسی آنان بود. در قرن یازدهم هجری/هفدهم میلادی، با ورود پرتغالی‌ها، انگلیسی‌ها و سپس هلندی‌ها به ایران، به علت نیاز آن‌ها به ابریشم، این محصول وارد بازارهای جهانی شد.

توسعه‌ی صادرات ابریشم به کشورهای اروپایی برای ایران ثروت هنگفتی به ارمغان می‌آورد. این کالا در شهرهایی از ایران تولید می‌شد که دارای شرایط مساعد طبیعی باشند و به طور عمده در شهرهای شمالی ایران تولید می‌شد. ما در ادامه به شناسایی این کالای مهم تجاری پرداخته و به دنبال عواملی هستیم که باعث شدند این نیروی بالقوه در تجارت و اقتصاد ایران به یکباره در دوره صفویه شکوفا شده و ایران را به طلایی‌ترین دوران اقتصادی خود رهنمون ساخت.

۳-۱- سوالات تحقیق

۱-۳-۱- سوال اصلی

ابریشم چه تأثیری در وضعیت تجارت خارجی ایران در دوره‌ی صفویه داشت؟

۱-۳-۲- سوالات فرعی

۱- سیاست‌های حکومت شاه عباس چه تأثیری در روند تجارت ابریشم داشت؟

۲- نقش ارامنه در تجارت ابریشم چه بود؟

۳- کمپانی‌های اروپایی چه نقشی در روند تجارت ابریشم داشتند؟

۱-۴-۱- فرضیات تحقیق

۱-۴-۱-۱- فرضیه اصلی

جنگ‌های مداوم با عثمانی در غرب و ازبک‌ها در شرق و ناامنی و هرج و مرج ناشی از آن در ابتدای تأسیس سلسله‌ی صفویه، همچنین حضور پرتغالی‌ها در خلیج فارس باعث می‌شد تجارت خارجی ایران بخصوص صادرات ابریشم خام، آسیب جدی ببیند. در دوره‌ی شاه عباس اول، تدابیر و سیاست‌هایی که اندیشیده شد باعث شد در این زمینه بهبود حاصل شود، و دستاوردهای خوبی حاصل شد که در دوره‌ی متأخر نیز با توجه به این پیشرفت‌ها، این روند ادامه یافت.

۱-۴-۱-۲- فرضیه‌های فرعی

- شاه عباس در تمام دوران سلطنتش معاملات ابریشم را در اختیار گرفت و این انحصار و کنترل باعث شد این نیروی بالقوه بروز پیدا کند.
- کوچ و اسکان آرامنه در جلفا و ورود آن‌ها به عرصه‌ی تجارت ابریشم باعث توسعه‌ی صادرات این محصول شد.
- ورود اروپاییان به صحنه‌ی تجارت جهانی و رقابت با عثمانی باعث شد، ابریشم که در اروپا تقاضای زیادی داشت اهمیت بالایی پیدا کند.

۵-۱ - اهداف تحقیق

- شناخت قسمتی از تاریخ تجارت خارجی ایران که نقش مؤثری در اقتصاد طلایی آن دوره (صفویه) ایفا نمود.

- بررسی تجارت ابریشم خام به عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر در اوج‌گیری تجاری و اقتصادی.

۶-۱ - بررسی منابع

- اولین سفرای ایران و هلند

فلور ، ویلم : اولین سفرای ایران و هلند، به کوشش و ترجمه داریوش مجلسی و حسین ابوترابیان ، تهران، کتابخانه‌ی طهوری، ۱۳۵۶، این کتاب در واقع کوششی است که نویسنده‌ی آن برای بررسی روابط ایران و هلند در قرن یازدهم هجری قمری (هفدهم میلادی) انجام داده است. این کتاب به آغاز این روابط از زمان شاه عباس تا ایام سلطنت شاه صفی مربوط می‌شود.

- انقراض سلسله‌ی صفویه

لاکهارت، لارنس، انقراض سلسله‌ی صفویه، ترجمه اسماعیل دولتشاهی، چاپ سوم، تهران انتشارات علمی و فرهنگی، بهار ۱۳۸۳، مؤلف این کتاب، لارنس لاکهارت مورخ معاصر است که به سال ۱۹۵۴م نگارش کتاب را آغاز نمود. همان طور که از عنوان کتاب بر می‌آید مؤلف وقایع آخر ایام دودمان صفویه و حوادث بلافصل بعد از آن را مورد تحقیق قرار داده است بدین ترتیب به وقایع بین سال‌های ۱۱۰۵ه ق/۱۶۹۴م یعنی جلوسی شاه سلطان حسین و ۱۱۴۱ه ق/۱۷۳۰م می‌پردازد. کتاب در سی و هفت فصل تنظیم شده است که بیست و هفت فصل اول به اوضاع

فصل اول: کلیات

داخلی ایران می‌پردازد و در فصل آخر مؤلف به روابط ایران با شرکت‌های خارجی در دوره شاه سلطان حسین می‌پردازد.

- روابط سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی

نوایی، عبدالحسین: روابط سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) ۱۳۷۷، این اثر به لحاظ ارائه منسجم اطلاعاتی مربوط به روابط سیاسی ایران در عصر صفوی حائز اهمیت است.

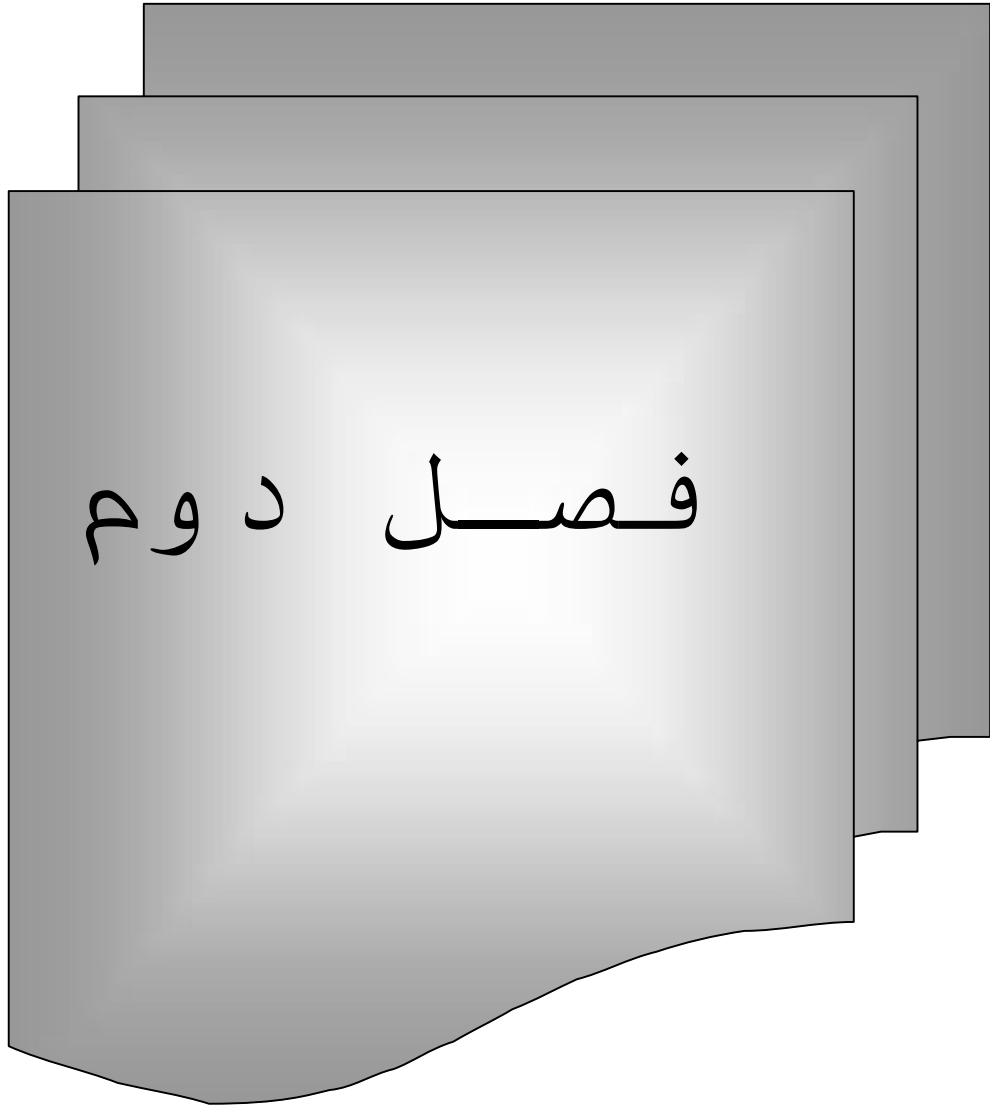
- زندگانی شاه عباس اول

فلسفی، نصر الله: زندگانی شاه عباس اول تهران، انتشارات علمی، ۱۳۷۵

این کتاب تاریخ زندگانی شاه عباس اول صفوی است و به قصد شناساندن شاه عباس و خصوصیات روحی و جسمی و اخلاقی او، تعریف سیاست داخلی و خارجی و نظامی وی و طرز رفتارش با مردم ایران و حقایق و بیان مطالبی که مربوط به شاه عباس است تألیف یافته است که ما در این پژوهش از مجلد سوم، چهارم و پنجم آن استفاده کرده‌ایم.

- تاریخ روابط خارجی ایران از ابتدای دوران صفویه تا پایان جنگ جهانی دوم

مهدوی، عبدالرضا هوشنگ: تاریخ روابط خارجی ایران از ابتدای دوران صفویه تا پایان جنگ جهانی دوم، چهار فصل اول این کتاب، به روابط خارجی ایران از روی کار آمدن سلسله‌ی صفویه تا پایان قرن هجدهم میلادی / اوایل قرن سیزدهم هجری قمری (۱۸۰۰-۱۵۰۲م / ۱۲۱۵-۹۰۷ق) پرداخته و یک دوره سیصد ساله را در بر گرفته است. آنچه که در این پژوهش مد نظر ماست ۱۶۰ صفحه از این کتاب است که درباره روابط خارجی ایران در عصر صفویه است.

۲- وضعیت تجارت ابریشم در دوره‌ی متقدم

در این فصل بر آنیم تا وضعیت تجارت ابریشم از تأسیس سلسله‌ی صفویه تا تاج‌گذاری شاه عباس اول (دوره‌ی متقدم) را بررسی کنیم. قبل از پرداختن به این موضوع، مختصراً به تاریخچه‌ی تولید و تجارت ابریشم در ایران و همچنین جغرافیای تولید و صادرات ابریشم خواهیم پرداخت.

۲-۱- تاریخچه و جغرافیای تولید و تجارت ابریشم در ایران:

۲-۱-۱- تاریخچه‌ی تولید و تجارت ابریشم در ایران

برای اینکه یک تصویر کلی از تجارت ابریشم ایران داشته باشیم، بایسته است که ابتدا گزارشی از تاریخ تولید ابریشم و تجارت آن ارائه کنیم. هرچند تاریخ دقیق آغاز پرورش کرم ابریشم و در ادامه تجارت آن با افسانه‌ها در آمیخته است. اگرچه به طور دقیق مشخص نیست که پرورش کرم ابریشم از چه زمانی در ایران آغاز گشته، اما با توجه به اسطوره‌های ایرانی، پرورش آن به دورانی بسیار کهن باز می‌گردد.

نویسندگان، منشأ کرم ابریشم را سرزمین چین دانسته و برای ورود آن به ایران افسانه‌هایی ساخته‌اند، گیرشمن معتقد است که در دوران اشکانیان (۲۵۰-۲۲۴ ق.م)، از آن کشور وارد ایران شده و پرورش آن رواج یافته است. در دوره اشکانی ایران نقش میانجیگری در تجارت بین‌المللی

را داشت و از فروش ابریشم خام به روم عواید سرشاری بدست می‌آورد^۱ شواهد متعددی درباره سود سرشار بازرگانان ایران در معامله ابریشم در این دوره بدست آورده‌اند، وجود دارد^۲ در کتاب ظرائف و طرائف آمده که تربیت این کرم از قرن ششم میلادی در ایران شرقی و در حوالی مرو آغاز شده است.^۳

پیگولوسکایا عقیده دارد که ابریشم در ایران قبل از شاپور دوم (قرن چهارم میلادی) متداول بوده است. همچنین چارلز عیسوی در کتاب تاریخ اقتصادی ایران می‌نویسد: نیمه‌ی اول دوره‌ی ساسانیان سعادت خیر بود، در این دوره پرورش کرم ابریشم هم رواج یافت و تولید پارچه‌های ابریشمی و زربفت با استفاده از اسیران رومی رو به توسعه گذاشت.^۴ علاوه بر این در این زمان (ساسانیان) تجارت ابریشم چین و هند منحصراً در دست ایرانیان بود.^۵

همواره پرسش از بومی بودن یا نبودن ابریشم وجود داشته است، پاریزه (pariset) در کتاب تاریخ ابریشم می‌گوید: ایران و ترکستان اصلاً مولد کرم‌هایی که پیلای زرد دارند بوده است و چین موطن کرم‌های سفید می‌باشد. از طرف دیگر این کالا در سرتاسر فلات ایران و مناطق هم‌جوار با نام‌هایی که منشأ ایرانی دارند، نام‌گذاری شده است. در صورتی که ابریشم از چین به ایران آمده باشد، این سوال مطرح است که نام چینی آن چه بوده است.^۶

^۱ احمد حاج بابایی، پارتیان و تجارت ابریشم، مجله‌ی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، تابستان و پاییز ۱۳۸۰، ص ۲۵۶

^۲ احمد حاج بابایی، همان، ص ۲۵۹

^۳ حسن تاجبخش، ابریشم ایران، مجله‌ی فرهنگ، زمستان ۱۳۷۵ و بهار ۱۳۷۶، شماره ۲۰ و ۲۱، ص ۳۳۲

^۴ چارلز عیسوی، تاریخ اقتصادی ایران، ترجمه یعقوب آژند، نشر گستره، تابستان ۱۳۶۹، ص ۹

^۵ اسماعیل رائین، تاریخ دریانوردی ایرانیان، تهران، بهار ۲۵۳۷، جلد اول، ص ۲۸۷

^۶ محمد فاروق فرقانی، "تاریخچه ابریشم در ایران"، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره شانزدهم، بهمن ماه ۱۳۷۷، ص ۲۱

وجود این کلمات که ریشه و منشأ ایرانی دارند، می‌تواند دلیل بر بومی بودن کرم ابریشم باشد.

در آغاز خلافت اسلامی صنعت نوغان داری (پرورش ابریشم) در ایران رو به ترقی می‌گذارد. بر اساس نوشته‌ی مؤلف مجهول الاسم حدود العالم و بعد از او ابن حوقل، مرکز نوغان داری در اواخر دوران ساسانی از مرو و گرگان به طبرستان و دیلم و سایر سرزمین‌های کرانه‌ی خزر گسترش یافت. از قرون اول و دوم هجری اسنادی وجود دارد که در نقاط مختلف ایران از جمله مرو و قهستان، دیبای مروی و قهستانی به عنوان هدیه و مالیات به حکام خراسان تقدیم می‌شده است. در قرن سوم و چهارم هجری اطلاعات بیشتری در زمینه‌ی تولید ابریشم در بیشتر شهرهای ایران وجود دارد. اصطخری (متوفی ۳۴۶ هـ ق/ ۹۵۸ م) در المسالک و الممالک از تولید ابریشم در فسا و بردع، قفقاز و اصفهان و طبرستان و گرگان و نیشابور و مرو و خوارزم یاد می‌کند. ابن حوقل نیز چند دهه بعد در صوره الارض از تولید ابریشم در ایران نام می‌برد.^۱

در تاریخ کرمان آمده است که در زمان طغرل شاه سلجوقی (جلوس ۵۵۱ هـ ق/ ۱۱۵۶ م) عشور ابریشم مکران به سی هزار دینار رسید. راه‌های شمالی و شرقی نیز کمتر از این نبود، هنوز بقایای نفوذ کاروان‌های ابریشم را در کتاب‌های تاریخی می‌توان دید به عنوان نمونه پل ابریشم را که در نزدیکی قوچان است می‌توان نام برد.^۲ در دوره مغول برخی از کالاهای چین، بویژه ابریشم، از چین به ایران وارد می‌شد.^۳

۱ محمد فاروق فرقانی، همان، صص ۲۲، ۲۳

۲ محمد ابراهیم باستانی پاریزی، سیاست و اقتصاد عصر صفوی، تهران، بنگاه مطبوعاتی صفیعلیشاه، ۱۳۴۸، صص ۱۱۸، ۱۱۹

۳ برتولد اشپولر، تاریخ مغول در ایران، ترجمه محمود میر آفتاب، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۱، صص ۴۳۳